



## VESTFOLD, TELEMARKE OG BUSKERUD STATSADVOKATEMBETER

Riksadvokaten  
Postboks 2102 Vika  
0125 OSLO

Deres referanse:

Vår referanse:

Dato:

21/955 - 70 / AMK003

01.10.2021

### **Bruk av tvangsmidler i narkotikasaker - pålegg om rapportering om fagledelsestiltak Rapport fra Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeter**

#### **Innledning**

Riksadvokaten har i brev av 13. april 2021 gitt føringer for at statsadvokatene – som ledd i vår fagledelse – skal undersøke om dagens praktisering av ransakingsreglene i politidistriktene avviker fra føringene som er gitt i brev av 9. april 2021. I tillegg bes det om en undersøkelse av praksis knyttet til kroppslige undersøkelser og om notoriteten knyttet til tvangsmiddelbruken anses tilstrekkelig.

I den anledning har Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeter gjennomgått 135 saker fra Sørøst politidistrikter som alle gjelder brudd på legemiddeloven (bruk og/eller besittelse av narkotika), samt mindre overtredelser av strl. § 231 (oppbevaring av narkotika). Samtlige registrerte saker som gjelder legemiddeloven i ukene 25 og 42 for 2020, samt uke 3 for 2021, er gjennomgått. Videre er registrerte saker som gjelder mindre alvorlige overtredelser av straffeloven § 231 for torsdag og lørdag i de samme ukene, også undersøkt.

Gjennomgangen er foretatt av statsadvokatene Anders Funnemark og Andreas Christiansen, samt førstestatsadvokat/embetsleder Anne M Katteland.

Videre har vi innhentet opplysninger om rutiner fra politidistriktet, samt foretatt en rekke intervjuer av relevant personell. Intervjuene ble foretatt av førstestatsadvokat Anne M Katteland og statsadvokat Andreas Christiansen.

#### **Oppsummering**

Embetets hovedinntrykk er at politiets bruk av tvangsmidler i mindre narkotikasaker er i tråd med riksadvokatens føringer i brevet av 9. april 2021.

Vi fant imidlertid og ikke uventet at politiet i en viss utstrekning har benyttet kroppslig undersøkelse (urin/blodprøve) for å avdekke bruk av narkotika. Det samme gjelder gjennomgang av mistenktes mobiltelefon for å avdekke omfanget av bruken og/eller ervervet. Dette er i strid med de føringer som er gitt i riksadvokatens brev av 9. april 2021. Det bemerkes imidlertid at disse tvangsmidlene var lite brukt i de sakene vi gjennomgikk, samt at det forut for 9. april 2021, var en klar oppfatning av at dette var i tråd med gjeldende rett. Denne praksisen ble avsluttet kort tid etter 9. april 2021.

Videre er det vårt klare inntrykk, både fra saksgjennomgangen og intervjuene, at politiet ikke forfølger bruk/besittelse av narkotika i forhold til tunge rusmisbrukere alene, men at dette er i kombinasjon med andre forhold, som for eksempel trafikkovertrедelser, ordensforstyrrelser, vinningskriminalitet og brudd på meldeplikt/soningsinnkalling osv.

I de sakene vi gjennomgikk hvor ransaking var besluttet av tjenestemann var dette gjort i medhold av straffeprosessloven § 198 (1) nr. 2 og i all hovedsak i tråd med vilkårene – fersk gjerning/ferske spor. Vårt inntrykk er at tjenestemennene har god forståelse av når de er på fersk gjerning/ferske spor, og benytter sin egen kompetanse i overensstemmelse med loven. Vi har registrert at det i de nye nasjonale retningslinjene (pkt. 2.2.3.1) angis at politipatruljen også i disse situasjonene bør ringe jourhavende hvis de har tid og anledning.

Politidistriktet melder at det oppleves som positivt at det i dag er større bevissthet rundt bruk av tvangsmidler i mindre narkotikasaker i alle ledd. Det er mer fokus på notoritet og begrunnelsen for bruk av tvangsmiddelet, herunder mistankegrunnlaget, formålet og forholdsmessighetsvurderingen. Vi deler denne oppfatningen og ser også at påtalemyndighetens rolle har blitt tydeligere. Bedre notoritet og klare begrunnelser vil uten tvil medføre at påtalemyndighetens legalitetskontroll blir både bedre og enklere.

### **Forberedelse og gjennomføring av undersøkelsen**

Saksgjennomgangen ble foretatt i uke 33, og vi benyttet veilederen utarbeidet av riksadvokatembetet v/førstestatsadvokat Olav Helge Thue. På dette tidspunktet hadde Oslo statsadvokatembeter gjennomført sin saksgjennomgang og veilederen vi brukte var fylt ut med bemerkninger fra Oslo statsadvokatembeter. Vi fulgte de retningslinjene som der ble lagt ved vurdering av våre saker.

På forhånd ble politidistriktet bedt om å finne frem eventuelle opplysninger fra andre systemer (PO, jourlogg, indicia) som ikke fremkom av saksdokumentene. Slik informasjon ble funnet for et fåtall av saker; 5 saker der det var gitt muntlig beslutning om ransaking og/eller kroppslig undersøkelse uten at det fremkom av saksdokumentene.

I uke 37 gjennomførte vi intervjuer med relevant personell for å avklare og eventuelt utdype distriktets rutiner og opplæring, samt for å supplere funnene i saksgjennomgangen. Vi hadde samtaler med påtalejurister som går jour, både fra FSI og fra GDEene. Videre hadde vi samtaler med påtalejurister fra samtlige GDEer som har et spesielt ansvar for ungdomssaker, samt påtaleleder og leder for juristene ved påtaleenheten ved FSI. Fra orden hadde vi samtaler med patruljemannskap, ledere for patruljemannskaper fra alle tre GDEene og ansvarlig for PPS/tilbakemeldingsmøter. Vi hadde også samtaler med FOA påtale og FOA etterforskning. Spørsmål/tema til diskusjon/drøftelse ble sendt ut på forhånd til samtlige grupper.

Embetet anslår at vi har brukt 30 dagsverk på å gjennomføre hele undersøkelsen, herunder medregnet forarbeider, saksgjennomgang, oppsummering saksgjennomgang, forberedelser intervjuer, gjennomføring intervjuer og utarbeidelse av rapporten.

### **Hovedfunn – gjennomgang av resultatene i regionen**

#### **Registeropplysninger:**

##### Periode:

Uke 3 2021: 47 saker (35 %)

Uke 25 2020: 35 saker (26 %)

Uke 42 2020: 53 saker (39%)

Samtlige saker ble gjennomgått av embetet.

##### Sakstype:

Bruk: 60 saker (44%)

Besittelse: 33 saker (24 %)

Begge deler: 17 saker (13 %)

§ 231: 25 saker (19 %)

##### Fase:

Påtaleansvarlig: 34 saker (27 %)

Avgjort: 81 saker (64 %)

Koordinering/journal: 4 saker (3 %)

Etterforsker: 8 saker (6 %)

##### Rettslig avgjørelse (81 saker):

78 (96 %) av sakene var avgjort mot person, og 3 (4 %) var henlagt grunnet mangel på opplysninger om gjerningsmann.

Er gjerningspersonen u/18?:

I 14 (10 %) av 135 saker var gjerningspersonen under 18 år.

*Statsadvokaten bemerker:*

*I 5 av disse 14 sakene var overtredelsen i kombinasjon med andre forhold.*

*8 av sakene var avgjort med påtaleunntatelser, en sak var henlagt og i to saker var det tatt ut tiltale.*

*De øvrige tre sakene var ikke avgjort på undersøkelsestidspunktet.*

*Det var foretatt personransaking i 3 av sakene og samtlige ble gjennomført så skånsomt som forholdene tillot. Det ble tatt kroppslig undersøkelse i 3 saker, hvorav urinprøve i samtlige og blodprøve i tillegg i en av sakene. I to av sakene var den kroppslige undersøkelsen besluttet av retten og en var besluttet av politijurist. I en av sakene var den kroppslige undersøkelsen kun foretatt for å avdekke bruk.*

*I samtlige saker inneholdt rapporten/anmeldelsen faktiske opplysninger eller informasjon som hadde betydning for mistankegrunnlaget. Det er angitt observasjon av bruk, kjøp/salg og tips fra publikum.*

*Mistenktes mobiltelefon er ikke gjennomgått i noen av sakene.*

Vurderer statsadvokaten gjerningspersonen som en gjenganger?:

I 34 (25%) av 135 saker vurderte vi gjerningspersonen som en gjenganger.

*Statsadvokaten bemerker:*

*Ved vurderingen av hva som anses å være en gjenganger er det sett hen til "kjente rusavhengige" og hvorvidt vedkommende har mange tidligere narkotikalovbrudd. Dersom gjerningspersonen har begått mange andre typer lovbrudd, er disse ikke betegnet som gjengangere i denne sammenheng.*

*I 24 (71 %) av sakene som gjelder gjenganger er bruk/besittelse opprettet i kombinasjon med andre straffbare forhold. Vårt hovedinntrykk fra de sakene som er gjennomgått er at politiet ikke forfølger bruk/besittelse av narkotika i forhold til tunge rusmisbrukere alene, men at dette er i kombinasjon med andre forhold som for eksempel trafikkovertridelser, ordensforstyrrelser, vinningskriminalitet og brudd på meldeplikt/soningsinnkalling osv.*

*Det er brukt tvangsmidler i 25 av sakene, hvorav det ble gjennomført kroppslig undersøkelse i 4 saker. Ingen er foretatt utelukkende for å avdekke eller bekrefte rusbruk.*

Var overtredelse av legemiddeloven det eneste forholdet som ble påtalt eller var det i kombinasjon med andre straffbare forhold?:

61 (45 %) saker av 135 gjaldt kun mindre narkotikaforhold, mens 74 (55 %) var i kombinasjon med andre forhold.

*Statsadvokaten bemerker:*

*Til spørsmålet om forholdet er begått i kombinasjon med andre lovbrudd eller kun gjelder mindre narkotikalovbrudd, bemerkes at vi har vurdert spørsmålet slik at det gjelder saker under etterforskning der narkotikalovbruddet relaterer seg til andre forhold begått til samme tid og sted (også mot andre).*

Hvilken type kriminalitet inneholdt ellers saken?:

Trafikk: 45 saker (62 %)

Vinning: 6 saker (8 %)

Annet: 22 saker (30 %)

*Statsadvokaten bemerker:*

*Saker under kategorien "annet" i de sakene vi gjennomgikk gjaldt blant annet ordensforstyrrelser, brudd på meldeplikt, unnlatt å møte til soning, ran, vold, voldtekt og trusler.*

Påtaleavgjørelse:

22 saker (26 %) var avgjort med forelegg.

18 saker (21 %) var avgjort med siktelse (tilståelsesdom).

26 saker (30 %) var avgjort med påtaleunnlattelse.

20 saker (23 %) var avgjort med tiltalebeslutning.

Ingen saker var avgjort ved konfliktrådsbehandling.

**Spørsmål til den enkelte sak - Generelt**

Det var brukt tvangsmidler i 91 saker (67%), hvorav det ble gjennomført ransaking av person i 38 av disse sakene (42 %). I 28 saker (31 %) ble det foretatt annen ransaking.

I 77 av 91 saker hvor det ble benyttet tvangsmidler ble det ikke gjennomført kroppslig undersøkelse. I 3 saker ble det kun foretatt kroppslig undersøkelse, og i 11 saker både kroppslig undersøkelse og annen ransaking, totalt 14 saker der det ble foretatt kroppslig undersøkelse.

*Statsadvokaten bemerker:*

*Vårt hovedinntrykk i de sakene som er gjennomgått er at bruk av kroppslig undersøkelse i tilknytning til brukersaker benyttes i liten grad. Det vises for øvrig til våre bemerkninger knyttet til*

*dette under punktet "Kroppslig undersøkelse", samt til det som fremkommer om dette i tilknytning til intervjuene.*

### **Ransaking:**

Det er foretatt ransaking i 66 av 135 saker totalt.

I 7 (11 %) av disse sakene er det retten som har besluttet ransaking, og i 20 (30 %) saker er det politijurist, mens det er tjenestemann som har besluttet i 39 (59 %) av sakene.

I 34 (87 %) av sakene hvor tjenestemann har besluttet ransaking er det ikke opplysninger som tilsier at det burde vært tatt kontakt med jourhavende jurist.

I 3 (8 %) av sakene hvor tjenestemann har besluttet ransaking er det opplysninger som tilsier at det burde vært tatt kontakt med jourhavende jurist, og i 2 saker (5 %) er det mangelfulle opplysninger.

*Statsadvokaten bemerker:*

*Samtlige saker der ransaking er besluttet av tjenestemann er foretatt med hjemmel i straffeprosessloven § 198 (1) nr. 2 – fersk gjerning/ferske spor. Vårt hovedinntrykk i de sakene som er gjennomgått er at tjenestemennene har god forståelse av når de er på "fersk gjerning/ferske spor" og benytter sin egen kompetanse i overenstemmelse med loven, dog slik at det er et forbedringspotensialet i enkelte saker.*

Det er ikke gitt samtykke til ransaking i noen av de 135 sakene som vi har gjennomgått.

Det ble skrevet rapport om ransaking og beslag i 64 (97 %) av sakene, herunder en rekke negative rapporter. Kun i 2 saker (3 %) var det ikke skrevet rapport.

*Statsadvokaten bemerker:*

*Vårt hovedinntrykk i de gjennomgåtte sakene er at det er meget god notoritet, og at det skrives rapporter både ved positive og negative funn.*

### **Mistankegrunnlaget:**

I 62 (94 %) av sakene inneholdt rapporten/anmeldelsen tilstrekkelige faktiske opplysninger eller informasjon som hadde betydning for å vurdere mistankegrunnlaget. I 4 (6 %) saker fant vi at dette kun gjaldt delvis, men vi fant ingen saker der dette manglet helt.

Hvilke momenter er trukket frem for å synliggjøre mistankegrunnlaget:

Observasjon av bruk: 17 saker (26 %)

Observasjon av kjøp/salg: 2 saker (3 %)

Henvisning til ekstern melding/tips fra publikum: 7 saker (11 %)

Geografi (kjent sted for omsetning): 1 sak (2 %)

Opplysninger fra mistenkte selv forut for ransaking: 22 saker (33 %)

Etterretningsopplysninger: 4 saker (6 %)

Annet: 33 saker (50 %)

*Statsadvokaten bemerker:*

*I kategorien "annet" ligger for eksempel lukt, funn av brukerutstyr, person er ruset – i tilknytning til andre oppdrag, for eksempel ordensoppdrag, trafikkovertrедelser eller andre straffbare forhold.*

### **Relevante etterforskningsformål**

Det var ikke foretatt etterforskning for å følge opp kjøp i noen av de sakene vi gjennomgikk.

Mistenktes telefon ble gjennomgått i 4 saker (6 %). I en sak fremstår dette som et relevant etterforskningskritt, i en sak fremstår det ikke som et relevant etterforskningskritt, mens det for to av sakene ikke var tilstrekkelig opplysninger for å vurdere dette.

*Statsadvokaten bemerker:*

*I riksadvokatens brev av 9. april 2021 fremgår det av punkt 7 nr. 1 at det i tilfeller der det avdekkes at en person har brukt et ulovlig rusmiddel, skal ransaking mobiltelefon ikke benyttes for kun å avdekke det nærmere omfanget av rusmiddelbruken.*

*Vårt hovedinntrykk i de gjennomgåtte sakene er, som tallene ovenfor viser, at mistenktes mobiltelefon i bruk/besittelsessaker i svært liten grad ransakes. Dette til tross for, slik vi oppfatter politiet i intervjuene, at man før riksadvokatens brev av 9. april 2021 oppfattet at man hadde lovlig hjemmel til denne type ransaking, altså at dette ikke var et uforholdsmessig inngrep og at det forelå et relevant etterforskningsformål.*

### **Tredjemannsransaking**

Det var ikke foretatt tredjemannsransaking i noen av de sakene vi gjennomgikk.

### **Forholdsmessighetsvurdering**

I 57 saker (65 %) ble ransakingen foretatt så skånsomt som forholdene tillot. Vi hadde ingen saker der det var opplysninger om at ransakingen ikke ble foretatt skånsomt, men det var 9 saker der vi ikke hadde tilstrekkelig opplysninger. Spørsmålet om skånsom ransaking var ikke aktuelt i 22 (25 %) av sakene da det ikke var foretatt ransaking.

*Statsadvokaten bemerker:*

*Ved vurdering av om ransakingen er foretatt så skånsomt som forholdene tillot har vi sett hen til sakens faktum – tid, sted og type ransaking. Vi har ikke hatt som kriteria at det eksplisitt må fremkomme at ransakingen var skånsom, jf. riksadvokatens veiledning til saksgjennomgangen. Vi*

*ser her at det nok er et forbedringspotensialet i beskrivelsen/notoriteten rundt hvordan ransakingen er gjennomført.*

### **Kroppslig undersøkelse**

Det ble gjennomført kroppslig undersøkelse i 14 (15 %) av 91 saker. Av disse var det snakk om urinprøve i 11 (79 %) av sakene og blodprøve i 5 (36 %) av sakene. Det vil si at det i 2 saker ble tatt både urin- og blodprøve. Det ble ikke foretatt andre typer kroppslig undersøkelse i de sakene vi gjennomgikk.

I 2 (14 %) av sakene var det retten som besluttet kroppslig undersøkelse, mens det i resten av saken var besluttet av politijurist. Det fremgår av saken hvilke vurderinger som ligger til grunn for at saken ikke er sendt retten for avgjørelse i 11 (92 %) av sakene, mens det for en av sakene kun fremgår delvis.

Det var ikke spørsmål om samtykke i noen av sakene vi gjennomgikk.

I halvparten av sakene (7 saker) var den kroppslige undersøkelsen foretatt utelukkende for å avdekke eller bekrefte rusbruk.

*Statsadvokaten bemerker:*

*I riksadvokatens brev av 9. april 2021 fremgår det av punkt 7 nr. 2 at det ikke skal gjennomføres tvungen rusmiddeltesting i form av blod- eller urinprøve etter straffeprosessloven § 157 for å bekrefte mistanke om bruk av narkotika alene.*

*Vårt hovedinntrykk i de sakene som er gjennomgått er, som tallene ovenfor viser, at bruk av kroppslig undersøkelse i tilknytning til bruk alene er lite utbredt. Dette til tross for, slik vi oppfatter politiet i intervjuene, at man før riksadvokatens brev av 9. april 2021 oppfattet at man hadde lovlig hjemmel til kroppslig undersøkelse, altså at dette ikke var et uforholdsmessig inngrep. Det vises her til at for to av sakene var beslutningen om kroppslig undersøkelse tatt av retten.*

### **Registrering og påtaleavgjørelse - Konkurrens**

Bruk av narkotika er i 80 (91 %) av sakene ikke registrert i konkurrens med tilhørende erverv og besittelse. I 8 (9 %) saker er bruk registrert i konkurrens med tilhørende erverv og besittelse.

66 (73 %) av sakene er avgjort med en positiv påtaleavgjørelse.

I 59 (89 %) av sakene er det ikke egne siktelsesposter for tilhørende erverv og/eller besittelse av narkotika. I 7 saker er det egne siktelsesposter for tilhørende erverv og/eller besittelse av narkotika, og i 3 av disse var det ikke tilstrekkelig grunn til å ta med disse postene i konkurrens.



*Statsadvokaten bemerker:*

*Det opprettes ikke egne saker for erverv eller oppbevaring av narkotika knyttet til bruk/besittelsessaker. I noen få saker, som i utgangspunktet gjelder bruk, ser vi at det er opprettet egen besittelsessak for små mengder av narkotika som er beslaglagt. Dette gjelder for så vidt ikke den samme narkotikaen som er forbrukt idet det er tatt beslag, men etter vår oppfatning er det unødvendig å opprette flere saker i de tilfellene. Vårt hovedinntrykk fra de sakene som er gjennomgått er at riksadvokatens føringer i rundskriv nr. 2/2014 punkt III følges, og det opprettes ikke flere saker enn nødvendig.*

### **Intervjuer med relevant personell**

I uke 37 gjennomførte vi, som nevnt innledningsvis, intervjuer med relevant personell for å avklare og eventuelt utdype distriktets rutiner og opplæring, samt for å supplere funnene i saksgjennomgangen. Vi hadde samtaler med påtalejurister som går jour, både fra FSI og fra GDEene. Videre hadde vi samtaler med påtalejurister fra samtlige GDEer som har et spesielt ansvar for ungdomssaker, samt påtaleleder og leder for juristene ved påtaleenheten ved FSI. På tjenestemannssiden hadde vi samtaler med patruljemannskap, ledere for patruljemannskaper fra alle tre GDEene, og leder for PPS/tilbakemeldingsmøter. Vi hadde også samtaler med FOA påtale og FOA etterforskning. Spørsmål/tema til diskusjon/drøftelse ble sendt ut på forhånd til samtlige grupper.

Intervjuene bekreftet i det alt vesentligste det inntrykket vi hadde fått ved saksgjennomgangen. Nedenfor gis en kort oppsummering av disse samtalene fordelt på tema.

**Redegjør for opplæring/veiledning som er tilbudt og som rent faktisk er gjennomført hva gjelder bruk av tvangsmidler særlig i mindre narkotikasaker. Det er ønskelig at man sondres mellom situasjonen før og etter riksadvokatens brev av 9. april 2021.**

#### **Påtale:**

Opplæring knyttet til bruk av tvangsmidler er tema på de nasjonale kursene (ett ukers kurset i regi av statsadvokatene og 3 ukers kurset i regi av politihøgskolen), samt på politidistriktets egen opplæring av nye politijurister i regi av FOA påtale. Opplæringen har ikke vært rettet spesielt mot tvangsmiddelbruk i mindre narkotikasaker. Imidlertid har konkrete saker blitt drøftet og gjennomgått, herunder mindre narkotikasaker. I det løpende arbeidet har politijuristene også drøftet denne type saker seg imellom og med påtaleledelsen.

Hovedpunktene og typetilfellene i riksadvokatens brev av 9. april 2021 ble gjennomgått av påtaleleder for hele distriktet (for ledergruppen til PM, for samtlige påtaleledere, for fagledernetverket patrulje, og for operasjonssentralen på distriktsparoler, samt at det ble spilt inn på

film og sendt ut en powerpoint) kort tid etter at brevet ble sendt ut. Videre har dette vært tema på de forskjellige seksjonene og påtalelederne på den enkelte påtaleenhet har sørget for at dette har vært tema på lokale paroler og fagdager for sine jurister, etterforskere og mannskap for øvrig. Videre har FOA påtale hatt dette for flere grupper på felles operative tjenester. Videre var det et tilbud til alle PPS møtene at påtale ville stille for å svare på spørsmål, et tilbud som ble benyttet. Ansvarlig for PPS møtene melder at dette generelt sett har hatt et stort fokus og at konkrete saker blir drøftet jevnlig.

Statsadvokatembetet gjennomførte 17. juni 2021 en fagdag for både påtalejurister og ordenstjenesten, hvor innholdet i brevet ble gjennomgått, utdypet og presisert, samt at det var spilt inn en rekke typetilfeller der det var usikkerhet på hvordan man skulle forholde seg i lys av 9. april brevet.

#### Ordenstjenesten:

Ordenstjenesten melder at de ikke har hatt noen særskilt formell opplæring knyttet til bruk av tvangsmidler i mindre narkotikasaker etter PHS. De har imidlertid fått tilbakemeldinger fra juristene og konkrete saker er drøftet med kolleger og på PPS møtene.

Når det gjelder opplæring etter 9. april 2021 vises til det som er beskrevet ovenfor.

#### **Blir andre juristers erfaringer fra konkrete saker (f. eks. ved saker som er sendt til retten for beslutning) diskutert og drøftet på avsnitts-, seksjons- eller enhetsnivå?**

Konkrete saker blir diskutert innad på GDEen eller innad på FSI, men i liten grad på tvers av distriktet.

#### **Hva er ditt inntrykk av lokal domstols vurdering av forholdsmessigheten av et tvangsmiddel når saker sendes inn med begjæring om dette i mindre narkotikasaker?**

- **Får man stort sett medhold eller ikke?**
- **Har man eksempler på slike domstolsavgjørelser?**
- **Hvordan formidles det i de tilfeller domstolen eventuelt mener at et tvangsmiddel ikke er et forholdsmessig inngrep?**

Hovedinntrykket er at man får medhold i retten. Politidistriktet har en rekke eksempler på denne type saker og det vises til at det i 11 % av sakene embetet gjennomgikk var retten som hadde besluttet ransaking og/eller kroppslig undersøkelse. Det er eksempler på at man ikke har fått medhold i tingretten, men at man da ved anke har fått medhold i lagmannsretten.

Politiadvokatene opplyser at det ikke er en hevet terskel i forhold til ransaking på det man sender til retten (dog noe annerledes i ungdomssakene), men at man etter riksadvokaten brev er mer bevisst

hvordan begjæringen begrunnes. Politadvokatene opplever ikke at det er noen endring i domstolenes premisser hva gjelder forholdsmessighetsvurderingen. Det vises ofte til påtalemyndighetens begrunnelse.

Det sendes ikke lenger begjæringer om kroppslig undersøkelse i brukersaker.

**Hva slags erfaring har man knyttet til beslutningskompetansen. Blir jourhavende jurist kontaktet i tråd med straffeprosessloven, og – i de sakene hvor tjenestepersoner har ransaket på "friske spor" - foreligger det i saksdokumentene tilstrekkelig notoritet på hvorfor det er ransaket på friske spor? Er det eventuelt foretatt noen endringer etter 9.april brevet? Har påtalejuristene tilstrekkelig forutsetning for å være legalitetskontrollør. Er det eventuelt behov for endringer?**

Jourhavende blir, etter 9. april brevet, kontaktet i større grad enn tidligere, noe som også er i tråd med de føringer som er gitt fra påtaleledelsen. Juristene opplever at det er større bevissthet rundt vilkårene for bruk av tvangsmidler i mindre narkotikasaker i alle ledd. Tjenestemannskapet er bedre forberedt når de ringer inn og redegjør kvalitativt bedre for hvorfor de ønsker en beslutning på ransaking, herunder mistankegrunnlaget, formålet og forholdsmessighetsvurderingen. Ansvarlig for PPS møtene melder at brevet har ført til større bevisstgjøring og større oppmerksomhet på at jurist skal kontaktes, og tjenestemannskapet er mer skjerpet hva gjelder notoritet. Dette ses på som meget positivt fra alle hold.

Ved ransaking på ferske spor/fersk gjerning kan det være mangler ved notoriteten. Juristene på FSI opplyser at de ikke har ressurser/kapasitet til å kontrollere dette i ønsket grad, og det foreligger ikke faste rutiner for å melde avvik. Påtaleleder bekrefter dette, og opplyser at det arbeides med en omorganisering som vil styrke FSI og bedre muligheten for påtalejuristene til å drive god legalitetskontroll.

Patroljemannskapet melder at de er blitt mer passive og bruker sjeldnere egen kompetanse, men ringer jurist selv om vilkårene etter straffeprosessen § 198 (1) nr. 2 - for "fersk gjerning/ferske spor" er oppfylt. Etter 9. april 2021 har det blitt en bevisstgjøring rundt notoritet opp mot formålet med tvangsmiddelet og mistankegrunnlaget.

**Hva slags erfaring har man knyttet til kroppslig undersøkelse (blod- og urinprøve)? Beslattes det, og i så fall, med hvilket formål? Det er ønskelig at man sondrer mellom situasjonen før og etter riksadvokatens brev av 9. april 2021.**

Forut for riksadvokatens brev av 9. april 2021 besluttet man kroppslig undersøkelse i brukersaker, men ikke veldig ofte. I all hovedsak ble dette besluttet i saker med unge mistenkte (ofte beslutning

fra retten), i utelivssituasjon og i tilknytning til barnevern – typisk foreldre som ruset seg. Ungdomsjuristene melder at de oppriktig trodde at det de gjorde var riktig og ikke i strid med loven.

Dette gjøres ikke for å bekrefte mistanke om bruk lenger, men besluttes i tilknytning til annen kriminalitet, typisk vold og trusler.

**Hva slags erfaring har man knyttet til samtykke fra mistenkte/siktede til ransaking? Gjennomføres dette, og i så fall, foreligger det tilstrekkelig notoritet på hvem som har besluttet ransakingen og grunnlaget for dette? Det er ønskelig at man sondres mellom situasjonen før og etter riksadvokatens brev av 9. april 2021.**

Lite eller ingen erfaring med saker der det er gitt samtykke til ransaking.

**Hva slags erfaring har man knyttet til ransaking av mobiltelefoner som etterforskningssteg i disse sakene? Gjennomføres dette, og i så fall, foreligger det tilstrekkelig notoritet på hvem som har besluttet ransakingen og grunnlaget for det? Det er ønskelig at man sondres mellom situasjonen før og etter riksadvokatens brev av 9. april 2021.**

Større bevissthet rundt det å ta beslag i og/eller ransake telefon i tilknytning til saker som gjelder mindre narkotikaovertrедelser. Beslag av mobiltelefon for full gjennomgang av denne har, før 9. april 2021, heller ikke blitt gjort i stor utstrekning i mindre narkotikasaker. Det vises til at DPA ikke på noe tidspunkt har hatt kapasitet til å prioritere en slik gjennomgang. Ransaking av mobiltelefon har som regel vært foretatt ved at man der og da går gjennom deler av telefonen, slik som meldinger, bilder osv. Formålet var å finne ut hvor, hvordan eller av hvem man hadde ervervet narkotikaen. Dette gjøres ikke lenger.

Ungdomsjuristene melder at ransaking av telefoner til ungdom forut for 9. april brevet har vært en viktig informasjonskilde for politiet og det forebyggende arbeidet. Beslutning om ransaking i disse saken var som regel besluttet av retten. Også her melder ungdomsjuristene at de trodde at dette var i henholdt til gjeldende rett. Det er imidlertid gitt uttrykkelig beskjed om at telefoner ikke skal ransakes i mindre alvorlige narkotikasaker for å avdekke det nærmere omfanget av rusmisbruket eller hvem man har ervervet det av.

**Hva slags erfaring har man knyttet til tredjemannsransaking? Gjennomføres dette, og i så fall, foreligger det tilstrekkelig notoritet på hvem som har besluttet ransakingen og grunnlaget for det? Det er ønskelig at man sondres mellom situasjonen før og etter riksadvokatens brev av 9. april 2021.**

Lite brukt både før og etter riksadvokatens brev av 9. april 2021. Større bevissthet på tredjemannsransaking etter riksadvokatens brev av 9. april 2021, og fokus på god notoritet der dette besluttes.

Ungdomsjuristene opplyser at de ved begjæring til retten har fått beslutning om ransaking av mobiltelefon der man har gått inn på telefonen til den som er siktet for bruk/besittelse/oppbevaring for å se hvor vedkommende har kjøpt narkotikaen.

**Hva slags erfaring har man knyttet til å anvende tvangsmidler mot gjengangere generelt. Det er ønskelig at man sondrer mellom situasjonen før og etter riksadvokatens brev av 9. april 2021.**

Erfaringen er at ordenstjenesten ikke er ute etter gjenganger for å ta de for bruk/besittelse av narkotika, og at tvangsmidler mot disse generelt brukes i liten grad.

Ordenstjenesten melder at det er mange år siden de gikk etter tunge rusmisbrukere for bruk og besittelse av narkotika.

### **Duplisering av saker**

Det opprettes ikke saker for forutgående erverv eller oppbevaring ved bruk av narkotika.

### **Avsluttende bemerkninger:**

Den første tiden, etter at riksadvokatens brev av 9. april 2021 ble kjent i organisasjonen, opplevdes som noe kaotisk og mange var usikre på hvordan man skulle forholde seg til innholdet i brevet. Særlig de som arbeidet opp mot rusmisbruk blant unge og foreldre som ruset seg, ga uttrykk for bekymring, og usikkerhet. Brevet oppleves som en presisering av gjeldende rett, men også som en endring, særlig hva gjelder bruk av kroppslig undersøkelse ved mistanke om narkotikabruk og ransaking av telefon i bruker saker. Flere gir uttrykk for at det ikke hadde blitt så kaotisk dersom retningslinjene for ransaking, samt sjekklister for ransaking i mindre alvorlige narkotikasaker, utarbeidet av den nasjonale arbeidsgruppen hadde kommet samtidig med riksadvokatens brev.

Det oppleves imidlertid som positivt at man i dag har mye større fokus og bevissthet på vilkårene for tvangsmiddelbruk i disse sakene, herunder mistankegrunnlaget, formålet og

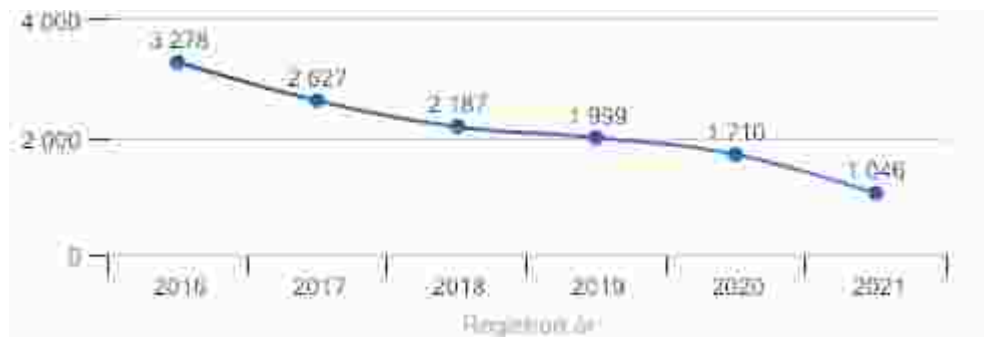
forholdsmessighetsvurderingen. Videre er påtalemyndighetens rolle blitt tydeligere og det er mer fokus på notoritet som styrker påtalemyndighetens mulighet til legalitetskontroll.

Hovedinntrykket er at den uroen som var i begynnelsen, nå har lagt seg. Det har vært gjennomført en god opplæring og det er større forståelse i hele organisasjonen. Med unntak av beslutninger om kroppslig undersøkelser og ransaking av mobiltelefoner, opplever ikke politijuristene på jour som vi snakket med, at egen praksis har endret seg i forhold til de beslutninger som tas. Enkelte tjenestemenn melder imidlertid tilbake at de opplever at det kan være forskjell fra jurist til jurist.

Ungdomsjuristene melder imidlertid om fortsatt bekymring for saker med unge rusmisbrukere, og etterlyser retningslinjer for hvordan man skal jobbe opp mot forebyggende. Tidligere har man ofte hatt planlagt aksjoner mot ungdomsmiljøer der man har hatt kunnskap om at det var i ferd med å utvikle seg et miljø med rusmisbruk. Disse sakene ble sendt retten med begjæring om ransaking og kroppslig undersøkelse, og man fikk alltid beslutning fra retten. Denne type begjæringer sendes i dag i svært liten grad. Det samme gjelder bruk av reaksjonen påtaleunntakelse med ruskontrakt. Forebyggende melder at det er vanskeligere og mer krevende å arbeide opp mot ungdom, og at de opplever å ha mistet muligheten til å få ungdom inn i et system tidlig og ut av den kriminelle løpebanen. Det meldes at det er tydelig at ungdom er kjent med at politiet for eksempel ikke kan ta urinprøve ved mistanke om narkotikabruk. Forebyggende opplever det også som uheldig at påtaleunntakelse med ruskontrakt nå benyttes i betydelig mindre grad, da deres er faring var at mange unge var fornøyd med å være på ruskontrakt og kunne benyttet dette som en akseptert unnskyldning for ikke å ruse seg/være en del av rusmiljøet. Det meldes videre at det oppleves som vanskeligere å hjelpe foreldre som mistenker at barna ruser seg (men som nekter) uten å kunne pålegge de å avgi en urinprøve. Man mister videre den allmennpreventive effekten av dette blant unge, og forebyggende frykter at de nå kommer for sent i posisjon i forhold til unge og at man først fanger disse opp når de begår mer alvorlig kriminalitet.

Tjenestemenn opplever at de er blitt mer passive i møte med rusede personer og for øvrig i saker som i utgangspunktet gjelder mindre alvorlig narkotikakriminalitet. Dette dels fordi de er mer usikre på hva de kan og skal gjøre, redd for å bli straffet for å gjøre feil, og at de til dels opplever at juristene er mer usikre, samt at regelverket praktiseres ulikt mellom juristene. De opplever at det i dag registreres mye færre narkotikasaker enn tidligere. Denne opplevelsen stemmer med statistikken;

Hittil i år og samme tidspunkter foregående år:



### **Rutinegjennomgang og opplæring**

Rutiner vedrørende tvangsmiddelbruk i mindre alvorlige narkotikasaker (ransaking og kroppslig undersøkelser):

Ved brev av 27. august 2021 til politidistriktet ble det bedt opplyst om det forelå sentrale og/eller lokale rutiner som gjelder tvangsmiddelbruk i mindre alvorlige narkotikasaker. Dersom politidistriktet har endre sine rutiner etter riksadvokatens brev av 9. april 2021 ble dette bedt opplyst, samtidig som samtlige rutiner ble bedt oversendt sammen med politiets redegjørelse. Det ble også bedt om en redegjørelse for på hvilken måte rutinene er implementert i politidistriktet.

#### **Svar:**

Politiet har opplyst at lokal straffesaksinstruks (LSI) ikke inneholder konkrete føringer/retningslinjer knyttet til tvangsmiddelbruk i mindre alvorlige narkotikasaker. Det foreligger et påbegynt utkast til mandat knyttet til revisjon av LSI, hvor det er oppført "ransaking og anmeldelse" som et punkt. Ved revisjonen av instruksjonen bør en imidlertid også vurdere å utvide mandatet slik at en også ser mer helhetlig på bruken av tvangsmidler i denne type saker. Per i dag vurderes det slik at det ikke står noe i LSI som er "feil", og det er usikkert om denne type rutiner hører hjemme i LSI, slik at denne vil ikke bli korrigert på det nåværende tidspunkt.

Før riksadvokatens brev av 9. april 2021 har man ikke hatt noen instruks om bruk av tvangsmidler i mindre alvorlige narkotikasaker, verken lokalt eller nasjonalt.

Kort tid etter riksadvokatens brev av 9. april 2021 ga påtaleleder følgende føringer:

- Tjenestepersoner som benytter sin beslutningsmyndighet til ransaking etter reglene om "fersk gjerning" eller "ferske spor", eller hastekompetansen, jf. straffeprosessloven § 198, må i anmeldelse eller rapport beskrive situasjonen som utløser beslutningsmyndigheten

grundig. Dette er helt nødvendig for at påtalemyndigheten skal kunne utføre en legalitetskontroll.

- I alle saker hvor det er ransaket, også med negative funn, skal det opprettes straffesak. Dette er antakelig innarbeidet praksis, men omerindres.

Nevnte føringer er meddelt på paroler, samt inntatt i den powerpoint-plansjen som har blitt benyttet ved opplæring i Sørøst politidistrikt. Det er videre kommunisert ut at "har man tid" skal man ringe jourhavende.

Retningslinjer for ransaking, samt sjekklister for ransaking i mindre alvorlige narkotikasaker utarbeidet av den nasjonale arbeidsgruppen er sendt ut av påtaleleder linjevei, med presiseringer knyttet til enkelte av punktene.

#### Opplæring:

I brevet bad vi videre om at det ble redegjort for om politidistriktet har gjennomført opplæring hva gjelder tvangsmiddelbruk og om dette har rettet seg mot påtalejurister og/eller polititjenestepersonell. Det ble bedt om en kortfattet beskrivelse av innholdet i opplæringen, samt om opplæringen har skjedd lokalt eller i regi av PHS, DHP eller andre. Det ble bedt opplyst om opplæringen er endret som følge av riksadvokatens brev. Dersom det var tilfellet ble det bedt om at det ble gitt en beskrivelse av opplæringen før og etter dette tidspunkt.

#### **Svar:**

Det har vært iverksatt opplæring knyttet til tvangsmiddelbruk, både blant operative mannskaper på patruljenivå, OPS, påtalejurister samt etterforskere. Dette er imidlertid en prosess som er pågående.

FOA påtale og påtaleleder har hatt innlegg for mannskap på OPS og felles operative tjenester (FOT), og alle vaktlag har fått informasjon/opplæring. Tilsvarende innlegg er holdt for fagledernetverket patrulje. I samme møte ble det også diskutert kompetansehevning bl.a. patruljemannskap og hvordan disse best kunne nås. PPS møtene ble ansett som en egnet og god arena, og det bli gitt pålegg om at jurist skulle delta. I tillegg ble det spilt inn en video med påtaleleder hvor nevnte gikk gjennom PowerPoint-plansjen som er benyttet i distriktet. Denne videoen ligger for øvrig tilgjengelig på fellesområde på distriktet.

Utarbeidet PowerPoint er gjennomgått på distriktparoler, og i ledergruppene i distriktet. Det er spilt inn en video av presentasjonen som er bedt spilt av i alle relevante fora. I tillegg er PowerPoint gjennomgått flere ganger av påtaleseksjonslederne på lokale paroler og møter.

Videre er retningslinjer for ransaking, samt sjekklister for ransaking i mindre alvorlige narkotikasaker utarbeidet av den nasjonale arbeidsgruppen sent ut til alle.



Den samme arbeidsgruppen skal utarbeide en "casemappe".

Forut for 9. april 2021 var det ingen form for opplæring av tvangsmiddelbruk – verken generelt eller spesielt, med unntak av FOA påtale sin opplæring av nyansatte politijurister.

Påtaleleder redegjør for at det har vært mye fokus på kompetansen til tjenestemenn og at det er behov for en generell oppfriskning/opplæring på påtalemyndighetens kompetanse. FOA påtale og etterforskning melder at det er viktig at man har en struktur der man når alle, særlig patruljene. Det vises til PPS, og at mye av etterforskning foregår ute. Det er viktig å nå frem på paroler og tilbakemeldingsmøter, samt ha tiltak som alle eier – påtale, etterforskning og orden.

### **Forslag til tiltak av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet**

Embetet gjennomførte en fagdag knyttet til bruk av tvangsmidler i mindre narkotikasaker 17. juni 2021. Fagdagen ble holdt for påtalejurister, etterforskere og ordenspatruljene. Vi gjennomgikk 9. april brevet, svarte på spørsmål og problemstillinger som var spilt inn på forhånd, samt diskuterte løsninger på en del betraktninger/bekymringer som brevet har gitt opphav til.

Vi ser at det er behov for ytterligere en fagdag av samme type, samtidig som vi ser at det kanskje kunne være et godt tiltak om statsadvokatene deltok på noen tilbakemeldingsmøter (PPS) der tema var tvangsmiddelbruk i mindre alvorlige narkotikasaker. Videre vil resultatene av herværende undersøkelse bli gjort kjent for påtalejuristene på påtalemøtet i midten av oktober i år. Og sist, men ikke minst, vil det bli gjennomført en oppfølgende undersøkelse i første halvår 2022.

Anne Margrete Katteland  
førstestatsadvokat

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur